

דבר תורה לפרשת ויקהל שקלים – ד"ר נעמה סט

מדוע אסור למנות את עם ישראל?

השבת מלבד פרשת השבוע, פרשת ויקהל, קוראים במפטיר את פרשת שקלים הנקראת בשבת שלפני ר"ח אדר. פרשת שקלים כוללת מספר פסוקים העוסקים באיסוף מחצית השקל לשם מניית בני ישראל: ויִדְבַר ה' אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר: כִּי תִשָּׂא אֶת רֹאשׁ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לִפְקֻדֵיהֶם וְנִתְּנוּ אִישׁ כֶּפֶר נַפְשׁוֹ לַה' בַּפְּקֹד אֹתָם וְלֹא יִהְיֶה בָהֶם נֶגֶף בַּפְּקֹד אֹתָם: זֶה יִתְּנוּ כָּל הַעֶבֶר עַל הַפְּקֻדִים מִחֲצִית הַשֶּׁקֶל בַּשֶּׁקֶל הַקֹּדֶשׁ עֶשְׂרִים גֵּרָה הַשֶּׁקֶל מִחֲצִית הַשֶּׁקֶל תְּרוּמָה לַה': כָּל הַעֶבֶר עַל הַפְּקֻדִים מִבְּן עֶשְׂרִים שָׁנָה וְמַעְלָה יִתֵּן תְּרוּמָת ה': הָעֹשִׂיר לֹא יִרְבֶּה וְהַדֵּל לֹא יִמְעִיט מִמִּחֲצִית הַשֶּׁקֶל לְתַת אֶת תְּרוּמַת ה' לְכַפֵּר עַל נַפְשֹׁתֵיכֶם: וְלָקַחְתָּ אֶת כֶּסֶף הַכֹּהֲנִים מֵאֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְנָתַתָּ אֹתוֹ עַל עֲבֹדַת אֹהֶל מוֹעֵד וְהָיָה לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל לְזָכְרוֹן לִפְנֵי ה' לְכַפֵּר עַל נַפְשֹׁתֵיכֶם. (שמות פרק ל, יא-טז)

מדוע יש לכפר על בני ישראל בעת מנייתם? מהו הנגף המסכן אותם? מדוע במחצית השקל הנאספת יש להשתמש לעבודת אוהל מועד? ובמה היא מועילה שלא יתרחש הנגף? חז"ל הבינו כי מניין בני ישראל אינו עניין טכני ולמדו כי "אסור למנות את בני ישראל אפילו לדבר מצוה" (בבלי יומא כב, ב) ואף קבעו כי "כל המונה את ישראל עובר בלאו" (שם). המפקד נעשה בדרך עקיפה – ע"י מתן מחצית השקל או דבר אחר. כך מנה שאול את חייליו באמצעות שברי חרס שכל אחד הביא – "ויפקדם בבזק" (שמי"א יא, ח), או בצאן שהביאו "ויפקדם בטלאים" (שמי"א טו, ד), ובמקדש היו מונים את הכהנים באמצעות ספירת אצבעותיהם (בבלי יומא, כב ע"א-כג ע"א).

לעומת מפקדים אלו אנו מכירים מפקד אחר שבו לא נשמרו כללים אלו ואכן הוא הסתיים באסון: ויִסֹּף אֶף ה' לַחֲרוֹת בְּיִשְׂרָאֵל וַיִּסֹּת אֶת דָּוִד בְּהֶם לֵאמֹר לֵךְ מִנָּה אֶת יִשְׂרָאֵל וְאֵת יְהוּדָה: וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ אֶל יוֹאָב שֶׁר הַחֵיָל אֲשֶׁר אִתּוֹ שׁוּט נָא בְּכָל שְׁבֵטֵי יִשְׂרָאֵל מִדָּן וְעַד בָּאָר שֶׁבַע וּפְקְדוּ אֶת הָעָם וַיִּדְעֹתִי אֶת מִסְפַּר הָעָם: וַיֹּאמֶר יוֹאָב אֶל הַמֶּלֶךְ וַיֹּסֵף ה' אֶל-לִהְיֹד אֶל הָעָם כְּהֵם וְכְהֵם מֵאָה פְּעֻמִּים וְעֵינֵי אֲדֹנָי הַמֶּלֶךְ רְאוּת וַאֲדֹנָי הַמֶּלֶךְ לָמָּה חִפְּץ בְּדָבַר הַזֶּה: וַיַּחְזֹק דָּבַר הַמֶּלֶךְ אֶל יוֹאָב וְעַל שָׂרֵי הַחֵיָל וַיֹּצֵא יוֹאָב וְשָׂרֵי הַחֵיָל לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ לִפְקֹד אֶת הָעָם אֶת יִשְׂרָאֵל. (שמי"ב כד, א-ד)

בקשת דוד למנות את העם מוצגת כעניין שלילי. יואב בן צרויה מנסה להניא אותו אך ללא הצלחה. אחרי המפקד דוד ניחם על מעשיו ומתודה "וַיִּזַּךְ לֵב דָּוִד אֹתוֹ אַחֲרֵי כֵן סָפַר אֶת הָעָם וַיֹּאמֶר דָּוִד אֶל ה' חֲטָאתִי מְאֹד אֲשֶׁר עָשִׂיתִי וְעַתָּה ה' הִעֲבֵר נָא אֶת עֵוֹן עֲבָדֶיךָ כִּי נִסְפַלְתִּי מְאֹד" (שם, י). צערו של דוד לאחר מעשה לא מבטל את העונש 70,000 איש מתים בדבר כתוצאה מן המפקד! המגיפה נעצרת רק לאחר שדוד קונה את גורן ארונה היבוסי ומעלה עליו עולות וזבחים. פרשיה זו מוכיחה שוב את הקשר בין שלושת האלמנטים שמוזכרים בפרשת שקלים: מפקד - נגף - עבודת קורבנות.

מה עומד ביסוד הזיקה בין המפקד לבין נגף? וכיצד עבודת הקורבנות מועילה לעצור את המגיפה?

הזוהר בדרשתו לפסוקים בספר מלכים (מלכ"ב ד, ח-יג) המספרים את סיפור אלישע והאישה השונמית, מספק לנו התבוננות מעמיקה על המשמעות של עמידת האדם הפרטי למשפט בפני הקב"ה לעומת עמידתו למשפט כחלק מן הציבור:

בשעה שיש דין בעולם לא יבקש אדם שיזכר שמו למעלה, לפני הקב"ה, שכאשר יוזכר שמו יזכרו חובותיו ויבואו לדקדק בו. מניין? מהשונמית. שאותו היום יום טוב של ר"ה היה. והקב"ה דן העולם. וכך אמר לה אלישע: 'היש לך דבר אל המלך?' – זה הקב"ה שנקרא כעת מלך – המלך הקדוש, המלך המשפט. 'ותאמר בתוך עמי אנכי יושבת' – **איני רוצה שיזכירו אותי וידקדקו בי, אלא 'בתוך עמי'. מי שמכניס ראשו בתוך העם לא ידקדקו בו לדונו לרעה.** לכן אמרה – 'בתוך עמי'. (זוהר כרך א (בראשית) פרשת נח דף סט עמוד ב – תרגום)

באופן שגרתי כל אחת ואחד מאיתנו מתנהל כחלק מן הציבור, מעם ישראל. התכללות זו מספקת לנו הגנה. אנו לא עומדים בפני ריבונו של עולם באופן אישי – על זכויותינו וחובותינו. אנו עומדים כחלק מהעם שהובטח לו שלא יכלה. המפקד משנה את התמונה. הוא מעמיד כל אחת ואחד בפני עצמו מול ריבונו של עולם. במצב זה עומד האדם בסכנה שכן "יזכרו חובותיו ויבואו לדקדק בו". מי ערב לנו שזכויותינו רבות מחובותינו?!

כיצד אם כן ניתן להינצל מהנגף הצפוי מן המפקד? יש לשוב ולחסות תחת כנפיו של הציבור. ההצטרפות לעבודת הקורבנות – קורבנות הציבור – מאפשרת לנו לשוב ולהתכלל, לחזור ליהנות מהייחוס לעם ישראל ולקבל הגנה בזכות מההבטחות שנתן הקב"ה לעם.

לעם ישראל כציבור, יש משמעות מעבר להיותו סך האנשים הפרטיים שבעם ישראל. עם ישראל הוא "אישיות משפטית" בפני עצמה. כך מסביר הרב סולובייצ'יק אגב ההבחנה בין "קורבן ציבור" לבין "קורבן שותפים":

מה היא ההגדרה של "קורבן ציבור"? אין הכוונה שזהו קורבן שמשותפים בו ציבור גדול של בעלים... הרמב"ן אומר כי אם יאספו, למשל, כסף מכל ישראל, איש בל יעדר, ויביאו ממנו קורבן, הרי גם אז לא יהיה זה "קורבן ציבור" אלא קורבן השותפין... בניגוד גמור לקורבן השותפין שיש לו הרבה בעלים, שניים או אלפיים או מיליון – הכל לפי מספר השותפים בו – "קורבן ציבור", אין לו אלא בעלים אחד, ממש כמו קורבן היחיד, ומי הוא הבעלים? הציבור, כלל ישראל, שאינו על פי דין הסך הכולל, הצירוף האריתמטי, של כך וכך יחידים, אלא אישיות ייחודית-עצמית, מעין חטיבה בפני עצמה... לא ראובן או שמעון או לוי, אף לא כולם יחד, או כל אלה שתרמו מחצית השקל תרומת הלשכה שממנה נקנה הקורבן, הם הבעלים של "קורבן ציבור", אלא כנסת ישראל כחטיבה אחת, כאישיות אינדבידואלית עצמית ולא כסכום של כך וכך יחידים". (על התשובה, עמ' 74-75)

המפקד עלול לגרום לנגף מכיוון שהיחיד יוצא לרגע משייכותו ל"כנסת ישראל" וכיחיד סביר להניח שחובותיו רבות מזכויותיו. ההבנה כי השתייכותנו לציבור היא השתייכות מהותית מתחזקת לאור דברים אלו.

(למשפטינו שבינינו – שכבר למדו דיני חברות – וגם ליתר הקוראות, ניתן להדגים עיקרון זה מעיקרון "הרמת המסך". באופן עקרוני אם חברה בע"מ גרמה לנזק ניתן לתבוע את החברה אך לא את האנשים הפרטיים המפעילים אותה. ה"חברה" היא אישיות משפטית בפני עצמה. במקרה מיוחדים ניתן לתבוע גם

באופן פרטי את אנשי החברה. לצורך כך נועד הליך "הרמת מסך". אנו מסירים את המעטה של החברה בע"מ ומתבוננים מיהם הפרטים המרכיבים אותה. באופן דומה ניתן לומר שהמפקד גורם ל"הרמת מסך" מעל לעם ישראל וההתבוננות עתה היא על כל יחיד בפני עצמו).

ברמה האקטואלית ימי הבחירות מעוררים הרגשות, מחשבות, התלבטויות. נראה כי המפלג רב מן המחבר. באופן אישי אני מבקשת להזכיר לעצמי דווקא בימים אלו כי עם ישראל הוא שלם הגדול מסך חלקיו. נתפלל שהקב"ה אכן יפרוש שכינתו עלינו ויצילנו מכל נגף ופגע ותהא עבודת הציבור גורם מאחד ומחזק של כל העם היושב בציון.